

Vergaderjaar 2019–2020

35 300 XIV

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2020

35 334

Problematiek rondom stikstof en PFAS

Nr. 76

BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 11 augustus 2020

In mijn brief van 19 juli 2019 (Kamerstuk 35 000 XIV, nr. 98) gaf ik aan met welke maatregelen ik de innovatie op het boerenerf wil versterken. Met deze brief informeer ik uw Kamer over de voortgang van deze maatregelen¹. Daarnaast ga ik in op de motie van de leden Harbers en Geurts (Kamerstuk 32 670, nr. 174). Tot slot maak ik gebruik van de gelegenheid om uw Kamer te informeren over de contouren van het omschakelfonds, conform mijn toezegging op 24 april jl. (Kamerstuk 35 334, nr. 85).

Innovatie op het boerenerf

De Nederlandse land- en tuinbouw kenmerkt zich door ondernemerszin en innovatiekracht. Boeren en tuinders maken al flinke stappen ten behoeve van de omslag naar kringlooplandbouw en een klimaatvriendelijke bedrijfsvoering. Om deze omslag te faciliteren wil ik het voor ondernemers gemakkelijker maken om de meest actuele inzichten te vergaren over mogelijke aanpassingen in hun bedrijfsvoering. Dit kan hen helpen bij het verminderen van stikstofemissies en bij een (verdere) stap naar kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen.

De noodzaak om stikstofemissies uit de landbouw te verminderen, maakt de vorig jaar aangekondigde maatregelen nog belangrijker. In mijn brieven over de stikstofproblematiek² ben ik daarom reeds op een deel van de maatregelen ingegaan. Het ging daarbij vooral om de instrumenten voor scholing en bedrijfsadvisering.

Ik werk in het kader van «Innovatie op het Boerenerf», kort gezegd aan: een landelijk digitaal kennisplatform; publiek-private samenwerking bij kennisontwikkeling en -doorwerking; scholing en onafhankelijke advisering; en het faciliteren van kennisuitwisseling via netwerken.

¹ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

² Kamerstuk 35 334, nrs. 44 en 82.

Landelijk kennisplatform

Om kennis te laten doorwerken in innovaties op het boerenerf, heb ik afspraken gemaakt met WUR om het huidige Groen Kennisnet³ te vernieuwen. Groen Kennisnet wordt het landelijke, interactieve, digitale platform voor het groene domein, waar kennis uit veel verschillende bronnen wordt gebundeld en ontsloten. Boeren en tuinders worden naast onderwijsinstellingen en hun studenten een belangrijke doelgroep van Groen Kennisnet. Alle stakeholders voelen de urgentie van de ontwikkeling van een dergelijk platform. Momenteel vindt een brede stakeholderconsultatie plaats om te bepalen welke wensen er zijn ten aanzien van het vernieuwde digitale platform en aan welke eisen het moet voldoen. Ik verwacht dat daar in september een door de agrarische sector, het groene onderwijs en de overheid gedragen beeld over is. Daarna zal de vernieuwing stapsgewijs plaatsvinden en in het derde kwartaal van 2021 zal het platform volledig in de lucht zijn. In het eerste kwartaal van 2021 zal voor de betrokken stakeholders een demonstratie worden verzorgd van het GKN in wording als aftrap van de laatste fase van uitwerking ervan.

Om de kennisdoorwerking te intensiveren stel ik jaarlijks € 3 miljoen beschikbaar voor het programma Kennis op Maat. Ondernemers uit de topsectoren Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen krijgen met dit publiek-private samenwerkingsprogramma de mogelijkheid om samen met Wageningen Research en de groene hogeronderwijsinstellingen kennis uit onderzoek en praktijk te vertalen naar relevante informatie en concrete handelingsperspectieven. Zij kunnen bijvoorbeeld materiaal voor cursussen en trainingen ontwikkelen, kennis beschikbaar maken voor innovatiecirkels, vlogs maken en handleidingen opstellen. Drie keer per jaar plaatsen de topsectoren een oproep voor nieuwe initiatieven⁴. Het mkb, brancheorganisaties en onderwijsinstellingen kunnen (samen) projectvoorstellen indienen. De tweede oproep van 2020 is net gesloten. De derde oproep opent in november 2020. De informatie en resultaten uit de projecten worden breed beschikbaar gesteld op het Groen Kennisnet.

Scholing: Actueel houden van kennis – masterclasses en groen onderwijs

Onderwijs en scholing zijn sleutelinstrumenten bij het laten doorwerken van kennis en het verhogen van het kennisniveau. Gelet op de uitdagingen waar de agrarische ondernemer momenteel voor staat, zet ik in op de ontwikkeling van cursussen die de ondernemer kunnen helpen bij het maken van toekomstgerichte en klimaatvriendelijke keuzes. Zoals eerder aan uw Kamer gemeld⁵, ontwikkelen de groene hogeronderwijsinstellingen momenteel in het kader van het stikstofbeleid masterclasses en trainingen voor boeren, tuinders en bedrijfsadviseurs. Deze cursussen starten dit jaar in september en oktober. Boeren, tuinders en bedrijfsadviseurs kunnen deze cursussen financieren met de voor hen beschikbare vouchers. Dat wordt later in deze brief toegelicht.

Ook praktijkgericht onderzoek van de hogescholen zie ik als een belangrijk instrument in het kader van «Innovatie op het boerenerf». Praktijkgericht onderzoek zorgt voor kennisontwikkeling, maar zorgt, juist omdat het vaak in en met de praktijk gebeurt, ook voor doorwerking van kennis naar die praktijk. Belangrijk is bovendien dat praktijkgericht onderzoek ook zijn doorwerking heeft naar het onderwijs en daarmee naar studenten, de

³ <https://www.groenkennisnet.nl/nl/groenkennisnet.htm>.

⁴ <https://topsectoragrifood.nl/nieuws/oproep-geopend-voor-projecten-voor-programma-kennis-op-maat/>.

⁵ Kamerstuk 35 334, nrs. 44 en 82.

agrarische ondernemers en arbeidskrachten van de toekomst. Met NWO-SIA heb ik daarom, in het kader van het Groenpact, afgelopen jaar de afspraak gemaakt om tot en met 2027 gezamenlijk te investeren in de versterking van praktijkgericht onderzoek binnen het groene domein. Dit jaar worden binnen het programma «Praktijkkennis voor voedsel en groen» acht oproepen opengesteld. Daarbij gaat het onder meer om oproepen voor een integrale aanpak voor methaan en ammoniak en duurzaam bosbeheer.

Nieuwe Regeling Agrarische Bedrijfsadvisering en Scholing

Om scholing en advisering te stimuleren, introduceer ik de «Regeling Agrarische Bedrijfsadvisering en Scholing». In het kort bevat deze nieuwe regeling drie onderdelen:

1. Vouchers voor agrariërs met een maximum van € 1.500,- per jaar. Hiervoor kunnen zij:
2. Één-op-één advies krijgen van een onafhankelijke bedrijfsadviseur met coachende vaardigheden.
3. Samen met andere agrariërs advisering in groepsverband krijgen door het bundelen van hun vouchers.
4. Een cursus volgen bij een groene hogeronderwijsinstelling. In 2020 gaat het hierbij om een stikstofcursus. Cursussen over andere onderwerpen worden in 2021 ontwikkeld.
5. Vouchers voor bedrijfsadviseurs ten behoeve van cursussen, met een maximale vergoeding van € 1.250,- per jaar (op voorwaarde van een eigen bijdrage door de adviseur voor deze opleidingen van minimaal 50%).
6. Openstellingen voor projectsubsidies voor agrarische lerende netwerken (praktijknetwerken) die bijdragen aan onderling leren en kennis uitwisselen.

Voor de Regeling Agrarische Bedrijfsadvisering en Scholing, inclusief de ontwikkeling van cursussen is € 45 miljoen beschikbaar binnen de € 73 miljoen voor de stikstof-bronmaatregel «Verlaging ruweiwit in Veevoer». De stikstofaanpak en daarbinnen de reductie van de stikstof-emissie met behulp van voermaatregelen, is een prioritair thema in de regeling. Hierna ga ik in op de achtergrond van deze regeling.

Vouchers voor onafhankelijke agrarische bedrijfsadvisering

Landbouwondernemers geven aan dat adviseurs hen vaak helpen de grote hoeveelheid vaak ingewikkelde informatie te doorgronden en te vertalen naar praktische en economisch haalbare handelingsperspectieven voor het eigen bedrijf. Daarom heb ik aangegeven het voor boeren gemakkelijker te willen maken om onafhankelijke adviseurs in te schakelen. Met onafhankelijke adviseurs bedoel ik adviseurs die advies geven zonder daarbij (financieel) belang uit (neven)functies te hebben. Bedrijfsadviseurs worden ook wel bedrijfscoaches genoemd. In het vervolg van deze brief gebruik ik de term (bedrijfs)adviseurs.

Laagdrempelige toegang tot de bedrijfsadviseurs regel ik met de hiervoor genoemde vouchers. De vouchers met een maximum van € 1.500,- per jaar zijn vanaf oktober beschikbaar zijn. De vouchers kunnen, zoals aangegeven, zowel voor advisering als voor scholing gebruikt worden.

De Regeling Bedrijfsadvisering en Scholing wordt naar verwachting in de zomer gepubliceerd in de Staatscourant. Bij de eerste openstelling ligt de nadruk op stikstofmaatregelen. De regeling maakt daarnaast advisering en scholing gericht op kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen mogelijk.

In mijn brief van 22 juni jl. (Kamerstuk 33 037, nr. 369) heb ik aangegeven dat de deelnemers aan de derogatie voor het einde van dit jaar gecoacht zullen worden over de stikstofmaatregelen van het kabinet. Dit betekent dat zij, zodra zij bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) een vergunning voor derogatie aanvragen, schriftelijk geïnformeerd worden over de stikstofmaatregelen. Daarbij zullen zij worden gewezen op de mogelijkheden om, met een voucher, een stikstofcursus te volgen bij de groene hogeronderwijsinstellingen of een bedrijfsadviseur in te schakelen voor advies toegespitst op de eigen situatie.

Projectsubsidies voor praktijknetwerken

De regeling omvat, zoals aangegeven, ook een voorziening voor zogenoemde praktijknetwerken of «lerende netwerken». Dit zijn netwerken van boeren die samen aan de slag gaan met een bepaald thema binnen duurzame landbouw. Dergelijke netwerken, waarvan het telersnetwerk van de voormalige Stichting Veldleeuwrik een voorbeeld is⁶, kunnen een aanvraag doen voor projectsubsidies. Daarmee kunnen zij trainingen, workshops, coaching en demonstratieactiviteiten financieren. In 2020 zal de regeling vooral ondersteuning bieden aan netwerken die hun kennis over stikstof willen vergroten.

Registratie en certificatie van onafhankelijke bedrijfsadviseurs

Momenteel zijn er nog onvoldoende geregistreerde en gecertificeerde onafhankelijke bedrijfsadviseurs beschikbaar om agrariërs te helpen bij het doorvoeren van de maatschappelijk gewenste transitie op hun bedrijven. Om het aantal onafhankelijke agrarische bedrijfsadviseurs en de kwaliteit van hun adviezen systematisch te verhogen, werk ik aan het volgende: het actualiseren van het huidige registratiesysteem, voor directe uitbreiding van het aantal onafhankelijke bedrijfsadviseurs, het stroomlijnen en versterken van het proces van registratie, en de opleidingen die nodig zijn. Ten eerste wil ik het huidige registratiesysteem, het Bedrijfsadviseringssysteem (BAS), versterken. Er komen eenduidige categorieën van vaardigheden en expertisegebieden in dit register. Het gaat daarbij om expertisegebieden die van belang zijn voor de bijdrage aan de reductie van stikstofemissie, kringlooplandbouw en een duurzame en klimaatvriendelijke bedrijfsvoering. Ten tweede wil ik snel meer gekwalificeerde bedrijfsadviseurs in het systeem krijgen. Daarvoor zal een laagdrempelige registratie worden ingevoerd. Of een adviseur voldoet aan de eisen voor registratie in dit systeem wordt getoetst door een toelatingscommissie die wordt ingericht door een erkende beroepsorganisatie. Momenteel is de Vereniging Agrarische Bedrijfsadviseurs de enige erkende beroepsorganisatie. Dit najaar zal het aangepaste registratiesysteem voor de onafhankelijke, deskundige adviseurs beschikbaar zijn. In het toekomstige Gemeenschappelijk LandbouwBeleid (GLB 2023–2027) is elke lidstaat verplicht een onpartijdig adviseringssysteem te hebben. Het streven is om in de GLB-transitieperiode (2021–2022) ons systeem volledig aan te laten sluiten op de aanvullende GLB-eisen voor adviesdiensten. Daarbij zal ik ervoor zorgen dat het systeem voorziet in een toetsing van bekwaamheid en permanente educatie, onder meer op de thema's stikstof (prioriteit in 2020), kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen.

Over het nieuwe systeem heb ik gesprekken gevoerd met de Vereniging Agrarische Bedrijfsadviseurs (VAB), agrarische organisaties, provincies en andere stakeholders.

---

⁶ Kamerstuk 35 300 XIV, nr. 73.

Vouchers voor scholing van bedrijfsadviseurs

Naast een systeem van registratie en een proces van certificering, is scholing van adviseurs een manier om de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de adviezen van adviseurs te borgen. Via de eerdergenoemde regeling maak ik het mogelijk dat bedrijfsadviseurs de helft van de kosten van bepaalde opleidingen (tot een maximum van € 1.250,- euro per jaar) met een voucher kunnen bekostigen. De vouchers die dit jaar worden verstrekt kunnen worden ingezet voor de opleiding voor stikstof-adviseurs die op mijn verzoek door de groene hogeronderwijsinstellingen wordt ontwikkeld. De vouchers kunnen dit jaar en in 2021 worden gebruikt door alle adviseurs, ongeacht of zij als onafhankelijke adviseur zijn, of willen worden, geregistreerd.

Leren door demonstreren en experimenteren

In het kader van het programma met NWO-SIA worden extra kringlooplandbouwlectoren aangesteld. De nieuwe lectoren gaan in november 2020 aan de slag. Zij zullen voor praktijkgericht onderzoek en kennisdoorwerking zorgen in onder andere de vijf experimenteergebieden die zijn genoemd in het realisatieplan voor de LNV-visie. In de experimenteergebieden zijn het afgelopen half jaar de eerste pilotprojecten gestart. Waar mogelijk wordt samengewerkt tussen de experimenteergebieden. Geleerde lessen zullen breder worden gedeeld via onder andere demo's, praktijknetwerken en publicaties. Groen Kennisnet zal zo veel mogelijk benut worden om de opgedane kennis voor iedereen beschikbaar te stellen.

Samen zal ik met de provincies in het kader van het GLB vanaf 2021 meer budget beschikbaar stellen voor projectsubsidies, pilots, experimenten en praktijknetwerken. Dit budget zal ingezet worden voor onderwerpen die te maken hebben met (emissiearme) kringlooplandbouw, klimaatmitigatie of -bestendige praktijken. Ik ben voornemens om hier voor 2021 en 2022 € 4 miljoen extra voor in te zetten.

Agrariërs en adviseurs zullen, nog meer (en uiteraard rekening houdend met COVID-19), gefaciliteerd worden om demonstraties en kijkdagen bij te kunnen wonen bij voorbeeldbedrijven, proeftuinen en field labs. Dit is een gewaardeerde manier om nieuwe inzichten en innovaties te leren kennen. Er zijn al bedrijven in de regio's die deze functie voor agrariërs en adviseurs vervullen zoals de bedrijven die deelnemen aan de praktijkpilots stikstof en het Nationale Programma Precisie Landbouw (NPPL).

Samen met provincies, waterschappen en landbouworganisaties gaat het Ministerie van LNV verkennen of we eind dit jaar een aantal pilots met o.a. bedrijfsadvisering rond kringlooplandbouw kunnen starten.

Beter de weg vinden naar (subsidie)regelingen (Motie Harbers-Geurts)

Een handzame webtool zal het makkelijker maken om subsidie- en investeringsregelingen te vinden die boeren en tuinders kunnen helpen om de omslag te maken naar (emissie-arme) kringlooplandbouw en een klimaatvriendelijke bedrijfsvoering. Het betreft zowel rijksregelingen als provinciale regelingen, waaronder die van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3).

Ik denk aan een overzicht dat geleidelijk wordt uitgebreid. Dit najaar wordt aangevangen met de rijksregelingen die stikstofreducerende maatregelen in de veehouderij ondersteunen. Daarnaast krijgen de regelingen voor

bedrijfsbeëindiging en verplaatsing voorrang. Zoals verzocht in de motie Harbers-Geurts, zorg ik met de provincies dat ook hun regelingen te vinden zullen zijn.

Met het oog op het vormgeven van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) wordt door het Ministerie van LNV samen met provincies, het Regiebureau POP, waterschappen, RVO.nl en de topsectoren verkent hoe we voor boeren de procedures voor het aanvragen van subsidies kunnen vereenvoudigen. Ook wil ik bezien hoe we boeren meer ondersteuning kunnen bieden bij de aanvragen. Ik streef uiteindelijk ten aanzien van de belangrijkste regelingen naar meer stroomlijning van openstellingen en naar het op deze manier beperken van administratieve lasten.

Omschakelfonds

Zoals toegezegd in mijn brief aan uw Kamer van 7 februari 2020 (Kamerstuk 35 334, nr. 44) en tijdens het stikstofdebat van 18 juni 2020 (Handelingen II 2019/20, nr. 85, items 3 en 9), informeer ik u tevens over het omschakelfonds. Naast bovengenoemde maatregelen om agrarische ondernemers te ondersteunen met kennis en kunde bij de transitie naar kringlooplandbouw, is het ook van belang om de omschakeling financieel mogelijk te maken voor deze ondernemers. Het omschakelfonds en de maatregelen van Innovatie op het boeren erf kunnen elkaar bij de omschakeling versterken.

De contouren van het omschakelfonds beginnen vorm te krijgen. In mijn brief aan uw Kamer van 24 april jl. (Kamerstuk 35 334, nr. 85) heb ik aangegeven dat het omschakelfonds zal bestaan uit twee sporen:

- het omschakelspoor dat zich richt op het tijdelijk verlichten van de kasstroom wanneer een bedrijf wil omschakelen naar een meer duurzame bedrijfsvoering;
- het investeringsspoor dat zich richt op het toegankelijker maken van investeringen in verduurzaming/omschakeling van bedrijfsvoering, processen, en ontwikkeling van producten en productconcepten.

Het omschakelfonds richt zich op agrarische ondernemers die in het kader van stikstofreductie en op basis van een levensvatbaar duurzaam bedrijfsplan, om willen schakelen naar duurzame landbouw. Het kan daarbij gaan om bijvoorbeeld, kringloop-, natuurinclusieve, extensieve of biologische landbouw. Zoals is aangegeven in het PBL-rapport «Natuurinclusieve landbouw: wat beweegt boeren?» werkt een combinatie van financiële prikkels het beste om agrarische ondernemers te stimuleren om te investeren. Het omschakelfonds zal dan ook uit een combinatie van verschillende instrumenten bestaan. Er bestaan al veel instrumenten waarvan agrarische ondernemers gebruik kunnen maken om te investeren. Daarom brengt Wageningen Economic Research (WEcR) op dit moment de financiering van bedrijven en ook het financieringsinstrumentarium in de landbouwsector in kaart. Uiteraard zal daarbij de impact van de COVID-19-crisis meegenomen worden.

Bij de uitwerking van de instrumenten ligt de focus nu binnen het investeringsspoor op het toegankelijker maken van externe financiering voor agrarische ondernemers die willen investeren in omschakeling. Binnen dit investeringsspoor onderzoek ik ook of ik gerichte experimenten of innovaties in kringlooplandbouw kan stimuleren, bijvoorbeeld door het ondersteunen van samenwerkingsprojecten voor innovatie of haalbaarheidsstudies. Binnen het omschakelspoor ga ik kijken of ik de financiële risico's waar agrarische ondernemers bij omschakeling mee te maken hebben, kan verkleinen.

In het najaar zal ik uw Kamer nader informeren over de uitwerking van het omschakelfonds en daarmee ook ingaan op de motie van de leden Voordewind en Amhaouch (Kamerstuk 35 154, nr. 21).

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
C.J. Schouten